ДИПЛОМАТИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
при Міністерстві закордонних справ України

НАУКОВИЙ ВІСНИК
ДИПЛОМАТИЧНОЇ АКАДЕМІЇ УКРАЇНИ

ВИПУСК 9

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА ДИПЛОМАТІЯ: ІСТОРИЧНІ ТРАДИЦІЇ, СУЧАСНІ РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

Засновано у 1998 р.

м. Київ · 2003

ЗМІСТ

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА ДИПЛОМАТІЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Зленко А.М.	Виступ Міністра закордонних справ України А. М. Зленка в Дипломатичній академії України при МЗС України з нагоди Дня української дипломатії (м.Київ, 24 грудня 2002 року)	4
Кочубей Ю. М.	Зовнішня політика Туркменистану як один з чинників стабільності в Центральній Азії	8
Віднянський С. В.	Європейський вибір України та імперативи європейської інтеграції	18
Бруз В.С.	Проблеми об'єктивного осмислення та інформаційного забезпечення засад курсу України на євроатлантичну інтеграцію	32
Хоменко Г.Д.	Конфлікти в міжнародних відносинах на початку XXI століття: зміна парадигм	40
Шергін С.О.	Геополітична конфігурація регіональних суб'єктів АТР у контексті трансформації міжнародної системи	51
Мартинов А.Ю.	Німецько-французькі відносини на сучасному етапі європейської інтеграції	62
Богданова В.О.	Принцип особливого партнерства і роль діаспори в українсько-канадському співробітництві	74
Крушинський В.Ю.	Амстердамський договір, що змінює Договір про Європейський Союз, і Велика Британія	86
Химинець В.В.	Українсько-австрійські відносини: політичний та економічний аспекти	97
Пасінчук К.А.	Конфлікти на Близькому Сході в контексті політики Європейського союзу	111
Кириченко В.П., Дікарєв О.І.	Європейські регіони як системоутворюючі фактори інтеграції (скандинавський досвід)	121
Чекаленко Л.Д.	Україна – Польща: нові тенденції взаємин	138
Колесніченко-Братунь Н.Р.	Реформування освіти та культури: досвід країн Центрально-Східної Європи	148
Кирилич В.П.	Нормативно-правові засади міграційно-візової політики Республіки Болгарія	156
Шпак Д.Р.	Балто-Чорноморське співробітництво як прогресивний напрямок інтеграційної політики України	168
Скороход Л.І.	Особливості близькосхідної політики Росії в другій половині 1990-х років	178
Двойних К.Є.	Модель інтеграційної дипломатії	195

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА ДИПЛОМАТІЯ І ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Мартиненко П.Ф.	Україна і смертна кара: європейський вибір	204
Огнівець І.В.	Міжнародно-правові форми двостороннього та багатостороннього співробітництва держав з питань подвійного громадянства	220
Корнійчук Є.В.	Юрисдикційні імунітети держав та їхньої власності: європейський підхід	229
Криволапов Б.С.	Валютні обмеження у сучасному міжнародному праві	236
Мармазов В.Є.	Окремі думки суддів як обмежуючий елемент динамічного тлумачення Європейської Конвенції про захист прав людини та основних свобод	250

Подаляк Н.Г.	Дипломатичне покликання середньовічного купця Вулфа Вулфлама	262
Ціватий В.Г.	Інституційні процеси європейської зовнішньої політики та дипломатії першої чверті XVI століття: історико-політологічний аналіз	293
Дятлов В.О.	Радикальна Реформація і релігійно-конфесійний регіоналізм в Європі в XVI ст.	309
Балабушевич Т.А.	Піднесення і занепад слов'янських держав на Балканах доби пізнього середньовіччя	319
Сергійчук В.І.	"Ви надто маленька держава, щоб існувати самостійно ..." (Франція-Україна: 1917-1921 рр.)	333
Матвієнко В.М.	Українське питання в системі міжнародних відносин Центрально-Східної Європи на початку XX ст.	351
Стрельський Г.В.	М.А. Славінський (1868-1945) і його дипломатична діяльність	362
Турченко Г.Ф.	Південноукраїнський фактор в геополітичних реаліях Першої світової війни	372
Бажан О.Г.	Проблеми взаємозв'язків органів державної влади та управління УРСР з українською громадою Канади в 1950-1980-х роках в документах Національного архівного фонду України	385
Скороход Ю.С.	Ізраїль та ліванський конфлікт 1975-1976 років	394
Дьомін О.Б., Поспєлов А.С.	Мілітаризація Іракської Республіки наприкінці 70-80-х років XX століття	407
Галака С.П.	Шлях Казахстану до без'ядерного статусу	419

РЕЦЕНЗІЯ

Тупчієнко Л.С.	Міжнародні відносини в оцінці професора і політика. Рецензія на книгу: Камінський А. Основи міжнародних відносин. – Львів: ЛНУ ім.І.Франка, 2001. – 206с.	430

ГУМЕНЮК А.Г.,
кандидат політичних наук, доцент

Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРНІ РИСИ ЯПОНСЬКОГО ДІЛОВОГО ЕТИКЕТУ

З кожним роком значно зростає кількість людей, які відвідують зарубіжні країни в якості дипломатів, ділових партнерів та туристів. Але, на жаль, не всі мають достатнього досвіду міжнародного спілкування. Основні риси етикету відрізняються універсальністю, тобто є правилами ввічливості не тільки в міжнародному спілкуванні, але і у себе вдома. Але часом буває, що і добре вихована людина попадає в скрутне становище. Спілкування представників різних країн, різних політичних поглядів, релігійних переконань і обрядів, національних традицій і психології, устроїв життя і культури вимагає не тільки знання іноземних мов, але і уміння поводитися природньо, тактовно і гідно, що надто необхідно і важливо на зустрічах з людьми інших країн. Таке уміння не проходить само собою. Цьому потрібно вчитися все життя.

Правила ввічливості кожного народу – це дуже складне поєднання національних традицій, звичаїв і міжнародного етикету. І де б ви не були, в якій-би країні не знаходи-

лися, господарі мають право чекати від гостя уваги, інтересу до своєї країни, поваги до своїх звичаїв.

Особливо великий інтерес викликають країни Далекого Сходу. В своєму виступі мені б хотілося розглянути найважливіші аспекти виникнення та розвитку етикету в Японії , на який неодмінно вплинули культура та традиції цього "загадкового" регіону.

Багато людей вже, напевно, чули про японську ввічливість – це друге після Фудзіями, з чим асоціюється слово "Японія". Прибувши в Японію, виявляєш, що на цій землі поняття "ввічливість" дійсно заплутано. Що вже говорити про стариків, якщо навіть молоді корінні японці кажуть не підвищуючи голосу.

Пояснення суті етикету треба почати з його норм. У сімейних книжкових лавках Японії на полицях разом з прикладною літературою виставлені посібники етикету, практичні допомоги по оволодінню правилами ввічливості, і ці книги не залежуються, незважаючи на широкий асортимент. У надмірно урбанізованому суспільстві неможливо жити без оволодіння принципами ввічливості. При прийнятті на роботу нового співробітника, претендента на заняття вакансії, перевіряють на міру оволодіння етикетом. По відгуках службовців: така перевірка – один з самих складних екзаменів в їх житті.

Для японського суспільства, навіть сучасного, характерний дуже складний етикет, що йде з глибин століть і зумовлений ієрархічною структурою японського суспільства. На його формування вплинули як конфуціанство, так і синтоїзм – національна релігія й ідеологія японців, що зводила в культ шанування Імператора. Саме на їхній основі в 12 сторіччі виник кодекс честі воїна і феодальної вірності – "бусидо", тобто "Шлях воїна", що визначає основи моралі і поводження військового стану, що панував в Японії.

У роки правління Імператора Мейдзі (1868 – 1912) кодекс "бусидо" ліг в основу національної моралі. У той час як Японія з винятковою швидкістю сприймала досягнення європейської науки і техніки, держава піклувалася про збереження традиційної моралі й етики у вихованні в молоді національного духу. Сам Імператор Мейдзі надавав особливого значення етичному вдосконаленню нового покоління японців у системі традиційних японських етичних цінностей[1].

По особистому дорученню Імператора його наставник і вихователь барон Мотода Нагадзене (1818-1891) склав "компендіум японської етики", призначений для виховання молоді, за назвою "Керівництво для школярів" ("Егаку яке"). У "Керівництві" були сформульовані основи традиційної моралі – такі, як поводження відповідно до шанобливості синів, вірність підданих, слухняність, старанність, цілеспрямованість, благопристойність, скромність, не-

упередженість, і ретельність. Виховання традиційних норм моралі відбувалося і відбувається не тільки і не стільки в школі, скільки в родині і твердій ієрархічній структурі суспільства[2].

Після війни й американської окупації в Японії відбулися значні зміни в політичній і ідеологічній системах, однак правил поведінки в суспільстві ці зміни практично торкнулися мало.

Японський етикет визначає, як людина повинна розмовляти вдома, на вулиці, на роботі; які жести пристойні в даній ситуації, а які є зайвими.

Одним з найважливіших моментів при спілкуванні з японцем є поклони.

Значні труднощі в спілкуванні з японцями часто виникають вже під час перших привітань. Одне з перших "дивацтв", яке відмічають іноземці, полягає в тому, що японці при привітаннях майже не потискують один одному руки, не цілують один одного в щоку, не обіймаються, не здійснюють ніяких інших подібних дій, і взагалі стараються не торкатися один одного.

Останнім часом японські традиції змінюються, і зустрічаючись, а особливо знайомлячись з іноземцями, японці можуть потиснути простягнуту руку і навіть самі простягають свою. Звідси порада: не простягайте руку першим ні при зустрічах, ні при розлученні.

Самі японці в більшості своїй при знайомстві і спілкуванні звичайно обмежуються поклонами (одзиги). Поклін – це не тільки засіб вітати нового знайомого. У Японії це абсолютно універсальний засіб спілкування, який використовується при вдячності, вибаченнях, вираженні співчуття, при прощанні і т.п.

Кількість варіантів цього простого на перший погляд жесту абсолютно неосяжні, і дорослий японець майже автоматично вибирає з свого великого арсеналу той, який найбільш точно відповідає даній ситуації.

Основний параметр привітання – це, так би мовити, амплітуда поклону. Шанобливий поклін по відношенню до старшої і шанованої особи робиться досить глибоким: людина згинається в поясі і нахиляє голову. Низько кланяється відвідувачам обслуговуючий персонал в магазинах і готелях (і не треба іноземцеві намагатися копіювати таки поклони – в очах японця це виглядає дуже смішно). Звичайний же поклін зводиться до легкого нахилу голови. Чоловіки при цьому тримають руки прямо на швах, а жінки – схрещують руки спереду унизу. Привітання старих друзів, звичайно, менш формальне – це вже може бути просто легкий кивок або невизначений жест, який символізує бажання здійснювати поклін. Іншими словами, загальних "рецептів" поклонів немає.

Звертатися до японців завжди слід за прізвищем, додаючи незмінне "сан" (пан), наприклад, Канеко-сан, Такесіта-сан. Звертання за іменами чи інша фамільярність при спілкуванні неприйняті.

Якщо говорити про одяг, японці ретельно дотримуються правила з'являтися на службі і протокольних заходах в суворому діловому костюмі. Головні вимоги до одягу – охайність, акуратність і навіть деяка педантичність. Під час переговорів, як правило, піджаки не знімають і краватки не розпускають. У будинок або традиційний японський ресторан прийнято входити без взуття.

Японці дуже пунктуальні. Точно дотримуються призначеного часу зустрічей та погано ставляться до запізнень, чим би вони не були викликані. Якщо ви не можете прибути вчасно, обов'язково попередьте про це японську сторону, а тривалість зустрічі скоротити на час спізнення, оскільки у партнера по зустрічі можуть бути інші справи.

Для встановлення контактів вони віддають перевагу не листам і телефонним дзвінкам, а особистим контактам, але не прямим, а через третю особу – посередника. Це має бути добре відомий обом сторонам японський бізнесмен, вітчизняний підприємець, що вже добре зарекомендував себе, або організація. При цьому посередник має бути нагороджений матеріально або зустрічною послугою.

Будь-який візит починається з обміну візитками, який являє собою певний ритуал. Вручати візитку (так, щоб це було по-японські) слід правою рукою, а лівою треба зробити такий жест, як якби ви підтримували картку від можливого падіння; приймати чужу картку слід лівою рукою. Прийнявши картку співрозмовника, не поспішайте негайно сховати її – це верх непристойності. Ввічлива людина обов'язково повинна уточнити дані, що містяться на візитці. Вручаючи ж свою візитку, треба вимовити свої координати вголос. Не обмінятися візитками – серед ділових японців це порушення табу; якщо ви не обмінялися картками з японським партнером, для нього цей факт буде вагомою причиною, щоб запідозрити вас в неохайності і нереспектабельності. Також вважається поганим тоном пересилати візитку поштою.

Важливо: ніколи не пишіть на чужій візитці і не кладіть її у внутрішню кишеню, оскільки це буде виявом неповаги.

Через те, що конференція проходить в стінах Дипломатичної Академії України в своєму виступі мені ще б хотілося декілька слів сказати щодо японської дипломатії.

Дипломатичні кадри в Японії ретельно підбираються. Кандидати проходять складні іспити при вступі на службу. Принципом японських дипломатів є постійне поповнення своїх знань. В книзі А.Н.Панова "Японская дипломатическая служба" автор пригадує звертання начальника секретаріату МЗС Японії до молодих дипломатів: "Для тих, хто не любить принцип "майхому сюги" (мій дім, моя родина, а для вас родина – перш за все МЗС), наше Міністерство – непридатне місце, – дипломат повинен повністю віддавати себе роботі"[3].

Велика увага приділяється вивченню англійської мови, як світової мови, тому вважається, що для дипломатів глобальні знання – особливо важливі.

Одна цікава риса відрізняє кадри японської дипломатії – це визнання позитивної ролі династії в дипломатії, бо це сприяє професіоналізму дипломатів та їх відданості державі.

В Японії нерідко можна зустріти дипломатів у третьому і також у четвертому поколінні. Багато з них дослужилися до самих вищих посад. Є випадки, коли послами були три брати. Перевага при прийнятті на роботу віддається дітям дипломатів, або тих, хто тривалий час знаходився за кордоном, вважається, що ці молоді люди вже мають певний досвід і добре знають мову.

Відомо, що дипломати надають перевагу не казати "так" чи "ні" і роблять це тільки у крайньому випадку. Для японця сказати слово "так" чи "ні" далеко не проста справа. Вони ретельно уникають слів "не можу", "не знаю", розповсюджуючи цей звичай і на область ділових відносин.

Японці вміють слухати партнера, демонструють увагу, заохочуючи співрозмовника висловлюватися, але це не означає, що він з вами погоджується. У своїй книзі "Дипломатия: люди и события. Из записок посла" Володимир Михайлович Віноградов згадував як проходила його перша зустріч в МЗС Японії, куди автор був призначений у 1962 році послом СРСР: "Почуття японця маскуються повною нерухомістю, іноді співрозмовник навіть зачиняє очі, часто на лице одягається нічого не значуща посмішка. Так було і в цей раз, хоча часом співрозмовник поривався заперечити, а скрізь щілинки віків іноді можна було побачити допитливі очі, які дивились, як мені здавалося, навіть з схваленням"[4].

Японці багато уваги приділяють вивченню тих людей, з ким встановлюються контакти та ведуться переговори, особистим відношенням з партнерами і під час неофіційних зустрічей намагаються чітко визначити проблему.

Японські дипломати з великою повагою відносяться до дружин послів. В своїй книзі "Через годы и расстояния" Олег Трояновський, який був послом СРСР в Японії після Віноградова дев'ять років (також Трояновський був дуаєном в Японії) згадував один забавний випадок під час приїзду до Токіо Верховної Ради СРСР. Виступаючи на банкеті на честь делегації, Голова верховної палати японського парламенту Кендзо Коно у своїй промові в жартівливій формі звернувся до наших парламентарів з проханням: "Якщо ви будете міняти свого посла, просимо не міняти дружину посла"[5]. І це свідчить про те, що японці не позбавлені почуття гумору. Олег Трояновський

спостерігав, що деякі японці йшли на контакт не скільки заради посла, скільки заради його дружини.

Колишній ректор Дипломатичної академії Росії, Надзвичайний і Повноважний Посол, Віктор Іванович Попов в своїй книзі "Современная дипломатия"[6] радить всім, хто хоче встановити контакти з японцями прочитати книгу Всеволода Овчиннікова "Ветка сакуры. Рассказ о том, что за люди японцы"[7]. Це допомога більш детально познайомитися з японцями.

Отже, висновок: японці ввічливі і стримані люди. Правила етикету для них дуже важливі, як і для інших народів світу. Японці не розраховують на те, що всі будуть дотримуватися їх звичаїв, однак, якщо ви будете намагатися слідувати японській манері поведінки, вам будуть дуже вдячні. У той же час досить просто поводити себе ввічливо і дотримуватися звичайних правил спілкування, прийнятих в Європі.

ПОСИЛАННЯ

1 Малая энциклопедия этикета. – М., 2000.
2 Там само.
3 Панов А.Н. Японская дипломатическая служба. – М., 1988.
4 Виноградов А.М. Дипломатия: люди и события. Из записок посла. – М., 1998.
5 Трояновский О. Через годы и расстояния. – М., 1997.
6 Попов В.И. Современная дипломатия. – М., 2000.
7 Овчинников В. Ветка сакуры. Рассказ о том, что за люди японцы. – М., 1971.

Надійшла до редакції 09.01.2003